แนวทางการบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติให้การเก็บ ขน และกำจัดมูลฝอยติดเชื้อในเขตราชการส่วนท้องถิ่นใด ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น แต่เนื่องจากการขาดความพร้อมและศักยภาพในการจัดการของราชการส่วนท้องถิ่น ทำให้ปัจจุบันมีราชการส่วนท้องถิ่นบางแห่งที่สามารถจัดให้มีระบบบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในท้องถิ่นได้ ส่งผลให้เกิดปัญหามูลฝอยติดเชื้อในชุมชนไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจเกิดความเสี่ยงและเป็นแหล่งแพร่กระจายของเชื้อโรคสู่ชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น เพื่อให้มูลฝอยติดเชื้อได้รับการกำจัดอย่างถูกต้อง และเป็นไปตามแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565 – 2570) โดยตามมติคณะรัฐมนตรี ได้มอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุข เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในภาพรวมของประเทศให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด คือ มูลฝอยติดเชื้อได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ร้อยละ 100

กรมอนามัย จึงได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และแหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน โดยแหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ป่วยที่รักษาตัวที่บ้านหรือกลับไปรักษาตัวที่บ้าน ผู้ป่วยติดเตียง/ผู้ป่วยที่มีแผลกดทับ ผู้ป่วยล้างไตผ่านทางช่องท้อง การฉีดอินซูลินในผู้ป่วย โรคเบาหวาน และผู้ป่วยโรคติดเชื้ออื่น ๆ โดยแนวทางการบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนนี้ กำหนดให้มูลฝอยติดเชื้อในชุมชน หมายถึง มูลฝอยที่มีเชื้อโรคปะปนอยู่ในปริมาณหรือมีความเข้มข้น ซึ่งถ้ามีการสัมผัสหรือใกล้ชิดกับมูลฝอยนั้นแล้วสามารถทำให้เกิดโรคได้ เช่น สำลี ผ้าก๊อส ผ้าพันแผล แผ่นรองซับ ถุงมือยาง ถุงล้างไตสายยาง เข็ม หรือเข็มอินซูลิน เป็นต้น

แนวทางการบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือ การบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน สำหรับหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ 2 แนวทางการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนที่ชัดเจน ดังนี้

(1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน ดังนี้

การเตรียมการ ประสานงานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วยในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อร่วมกันวางแผนและสนับสนุนการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อของตนตามหลักสูตรที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนด (กฎกระทรวงว่าด้วยการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ พ.ศ. 2545) จัดหาอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล (PPE) ให้เพียงพอและเหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อทุกคน จัดให้มีจุดทิ้งมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน หรือภาชนะรองรับมูลฝอยติดเชื้อ (ถังแดง) ที่เหมาะสมและสะดวกสำหรับประชาชน ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่จัดให้มีจุดทิ้ง หรือที่พักรวมมูลฝอยติดเชื้อชุมชนไว้ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จัดให้มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนที่ถูกต้อง และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน

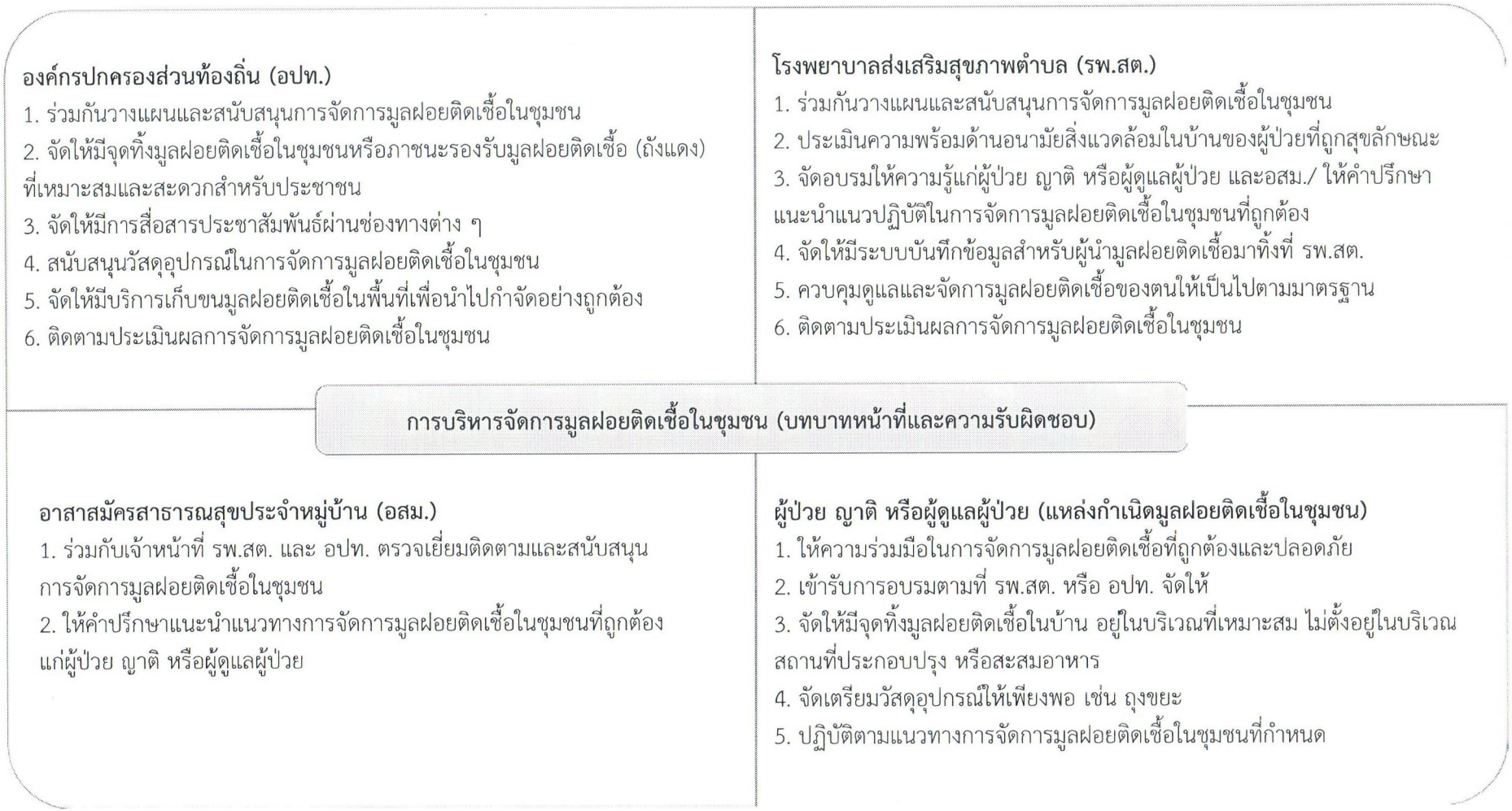
การให้บริการเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อ จัดให้มีบริการเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อในพื้นที่รับผิดชอบ โดยดำเนินการโดย อปท. ที่มีความพร้อมในการจัดการ หรือดำเนินการโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หรือโรงพยาบาลแม่ข่าย เพื่อส่งไปยังระบบกำจัดมูลฝอยติดเชื้อที่ถูกต้องต่อไป ซึ่งระบบกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ อาจอยู่ในรูปแบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อเอง ณ แหล่งกำเนิด หรือในรูปแบบรวมกลุ่ม (Cluster) ที่มีอยู่

ของประเทศ ทั้งนี้ ในการขนส่งมูลฝอยติดเชื้อเพื่อนำไปกำจัดนี้ กำหนดให้มีการใช้งานโปรแกรมควบคุมกำกับการขนส่งมูลฝอยติดเชื้อ (E-manifest) และควบคุมกำกับการจัดการมูลฝอยติดเชื้อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2564

(2) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) วางแผนและสนับสนุนการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน รวมถึงประเมินความพร้อมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในบ้านเรือนหรือที่พักของผู้ป่วยที่ถูกสุขลักษณะ เช่น จุดทิ้งมูลฝอยติดเชื้อในบ้าน จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รวมถึงให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนที่ถูกต้อง จัดเตรียมสถานที่ วัสดุและอุปกรณ์ในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อของตนให้เพียงพอและเหมาะสม ได้แก่ ที่พักรวมมูลฝอยติดเชื้อ ภาชนะบรรจุมูลฝอย (ถุงแดง) ภาชนะรองรับมูลฝอย (ถังแดง) ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่ง รพ.สต. ต้องจัดให้มีระบบบันทึกข้อมูลสำหรับผู้ที่นำมูลฝอยติดเชื้อมาทิ้งที่ รพ.สต. โดยระบุ ชื่อ-สกุล บ้านเลขที่ น้ำหนักมูลฝอยติดเชื้อและวันที่ที่นำมาทิ้ง รวมถึงควบคุมดูแลและจัดการมูลฝอยติดเชื้อให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

(3) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการจัดการมูลฝอยติดเชื้อที่ถูกต้องแก่ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย และร่วมกับเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตรวจเยี่ยมติดตามและสนับสนุนการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน

(4) ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย (แหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน) ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อที่ถูกต้อง รวมถึงเข้ารับการอบรมตามที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จัดให้มีจุดทิ้งมูลฝอยติดเชื้อในบ้าน โดยให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม ไม่ตั้งอยู่ในบริเวณสถานที่ประกอบปรุง หรือสะสมอาหาร จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ เช่น ถุงบรรจุมูลฝอยติดเชื้อ (ถุงแดง) กล่อง ถัง หรือขวดสำหรับทิ้งมูลฝอยติดเชื้อประเภทวัสดุมีคมปากกาเคมี เป็นต้น

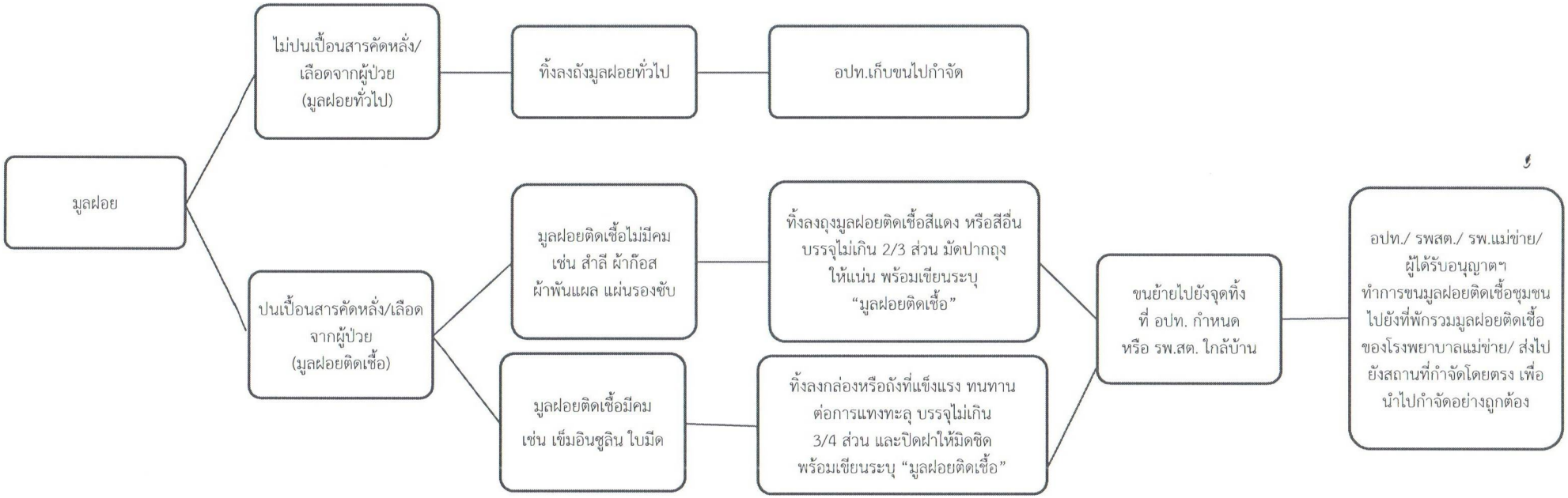
รูปที่ 1 การบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน

ส่วนที่ 2 แนวทางการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน เป็นการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนที่ถูกต้องและปลอดภัย ครอบคลุมกระบวนการจัดการตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อ และการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ ดังนี้

ตารางที่ 2 ขั้นตอนการปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน

ขั้นตอน	ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1. การคัดแยกและเก็บรวบรวมมูลฝอยติดเชื้อ	ผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย (แหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน)	1. ให้คัดแยกมูลฝอยติดเชื้อ ณ แหล่งกำเนิด โดยทำการคัดแยกมูลฝอยติดเชื้อที่ปนเปื้อนเลือด ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเลือด หรือสารคัดหลั่งจากร่างกายของผู้ป่วย ออกจากมูลฝอยประเภทอื่น 2. มูลฝอยติดเชื้อ ให้คัดแยกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ ■มูลฝอยติดเชื้อประเภทวัสดุมีคม เช่น เข็ม ใบมีด ให้ทิ้งลงกล่อง ถัง หรือขวดที่แข็งแรง ทนต่อการแทงทะลุ รั่วซึม และการกัดกร่อนของสารเคมี โดยบรรจุไม่เกิน 3 ใน 4 ส่วน และปิดฝาให้มิดชิด ■มูลฝอยติดเชื้อประเภทวัสดุไม่มีคม เช่น สำลี ผ้าก๊อซ ถุงล้างไต ให้ทิ้งลงในถุงบรรจุมูลฝอยติดเชื้อ (ถุงแดง) ที่ทนทานต่อสารเคมีและการรับน้ำหนัก ไม่รั่วซึม บรรจุไม่เกิน 2 ใน 3 ส่วน และมัดปากถุงด้วยเชือกหรือยางให้แน่น * กรณีไม่มีถุงบรรจุมูลฝอยติดเชื้อสีแดง สามารถใช้ถุงบรรจุสีอื่นที่แข็งแรง ทนทาน แทนได้และต้องเขียนระบุชัดเจนว่าเป็น “มูลฝอยติดเชื้อ” 3. ภาชนะบรรจุมูลฝอยติดเชื้อ (กล่อง ถัง หรือถุง) ให้เขียนข้อความที่ชัดเจนว่า “มูลฝอยติดเชื้อ” และระบุชื่อบ้านเลขที่ของผู้ทิ้งและวันที่ทิ้ง สามารถใช้ปากกาเคมีเขียน หรือทำป้ายผูกติดกับเชือกที่มัดปากถุงหรือกล่อง หรือทำเป็นสติ๊กเกอร์ข้างถุงไว้ เพื่อเป็นการแสดงให้บุคคลอื่นทราบ 4. ทำการขนย้ายมูลฝอยติดเชื้อจากบ้านผู้ป่วยอย่างถูกต้อง โดยผู้ป่วย ญาติ ผู้ดูแลผู้ป่วย หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขขนย้ายมูลฝอยติดเชื้อไปยังจุดทิ้งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กำหนดหรือจัดให้ หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ใกล้บ้าน เพื่อรอการนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง การขนย้ายต้องทำด้วยความระมัดระวังไม่ลาก โยน หรืออุ้มถุงบรรจุมูลฝอยติดเชื้อ และต้องทำตามตารางเวลาที่กำหนด 5. ภายหลังจากจัดการมูลฝอยติดเชื้อแล้ว ล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่ หรือเจลแอลกอฮอล์ทันที

ขั้นตอน	ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
		6. ดูแลรักษาความสะอาดในบ้านเรือนและสถานที่ต่างๆ ที่จัดไว้สำหรับการจัดการมูลฝอยติดเชื้อเป็นประจำ * ในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ ผู้ปฏิบัติควรสวมผ้าปิดปาก ปิดจมูก และสวมถุงมือทุกครั้งที่มีการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ และหลีกเลี่ยงการสัมผัสมูลฝอยติดเชื้อโดยตรงในทุกกรณี
	เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)	เมื่อผู้ป่วย ญาติ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย ขนย้ายมูลฝอยติดเชื้อมาจัดเก็บยังที่พักรวมมูลฝอยติดเชื้อของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ให้ผู้รับผิดชอบของ รพ.สต. ปฏิบัติดังนี้ 1. ตรวจสอบและบันทึกข้อมูลสำหรับผู้นำมูลฝอยติดเชื้อมาทิ้งที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โดยต้องระบุชื่อ-สกุล บ้านเลขที่ น้ำหนักมูลฝอยติดเชื้อ และวันที่ที่นำมาทิ้ง 2. บันทึกข้อมูลในระบบบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อ (E-Manifest) ทุกครั้งที่รถขนมูลฝอยติดเชื้อมาเก็บขนเพื่อนำไปกำจัด ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการลักลอบทิ้งมูลฝอยติดเชื้อระหว่างการขนส่ง
2. การขนมูลฝอยติดเชื้อ	ผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)/ โรงพยาบาลแม่ข่าย/ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) /หรือผู้ได้รับอนุญาตดำเนินการเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อ	1. ผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลตามมาตรฐานที่กำหนดตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน 2. ดำเนินการเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกต้องตามตารางเวลาและเส้นทางที่กำหนด โดยดำเนินการขนมูลฝอยติดเชื้อในชุมชนไปยังที่พักรวมมูลฝอยติดเชื้อของโรงพยาบาลแม่ข่าย หรือนำส่งไปยังสถานที่กำจัดมูลฝอยติดเชื้อโดยตรง 3. ตรวจสอบและยืนยันการขนมูลฝอยติดเชื้อในระบบบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อ (E-Manifest) ทุกครั้งที่รับมอบมูลฝอยติดเชื้อไปกำจัดยังสถานที่กำจัดมูลฝอยติดเชื้อ
3. การกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ	ผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อของสถานที่กำจัดมูลฝอยติดเชื้อ	1. ผู้ปฏิบัติงานมูลฝอยติดเชื้อสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลตามมาตรฐานที่กำหนดตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน 2. ตรวจสอบและยืนยันการรับมูลฝอยติดเชื้อในระบบบริหารจัดการมูลฝอยติดเชื้อ (E-Manifest) ทุกครั้งที่รับมอบมูลฝอยติดเชื้อจากหน่วยงานเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อ 3. ผู้รับทำการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ ต้องดำเนินการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ พ.ศ. 2545

รูปที่ 2 แนวทางปฏิบัติในการจัดการมูลฝอยติดเชื้อในชุมชน